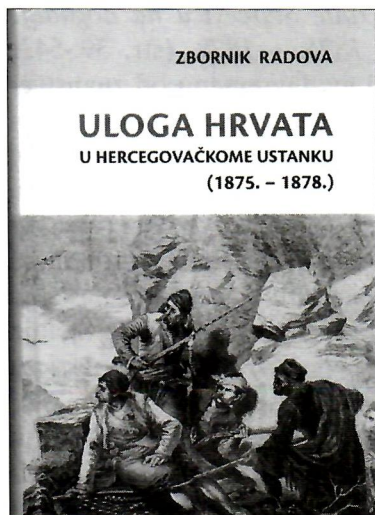

Zbornik radova
ULOGA HRVATA U HERCEGOVAČKOME
USTANKU (1875.-1878.),
Nakladnik *Udruga Vojvoda don Ivan Musić, Ljubuški,*
Ljubuški, 2009., 392 str.

Ugodno je iznenađenje kada jedna mala udruga napravi iz prvoga pokušaja solidno i respektabilno djelo. Sam zbornik, tvrdo ukoričen sa CIP katalogizacijom, obasiže 14 radova, ima 392 stranice, sažetke na engleskom jeziku, brojne ilustracije, kazalo osobnih imena i kazalo mjesnih imena. Ilustracije su, doduše crno-bijele, solidne, osim nekoliko prenesenih (trebale su imati i brojeve), ali je za svaku zabilježen izvor, što je u Hercegovini, gdje svatko krade od svakoga, rijedak primjer. Knjiga je nastala nakon istoimena znanstvena skupa koji bijaše u Ljubuškom u prosincu 2008. Inače, zbornik je tematski podijeljen na tri poglavlja: *Hercegovina, ustanak i okruženje*; *Hercegovački ustanak i prilike uoči i tijekom ustanka* i *Odjeci i refleksije Hercegovačkoga ustanka*.

I. Hercegovina, ustanak i okruženje

Prvi rad u Zborniku *Ustanak don Ivana Musića kao prilog afirmaciji hercegovačkog identiteta i imena* (str. 15.-27.) potpisuje dr. sc. **Ivo Lučić**, ljubuške gore list, sada docent na Filozofskome fakultetu u Mostaru i znanstveni suradnik u Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu. Članak govori o Hercegovini, ranije uglavnom pod imenom Humska zemlja, njezinom regionalnom identitetu i posebnim obilježjima, recimo njezinom mediteranskom kontekstu, za razliku od kontinentalne Bosne i ravničarske

Posavine. Mnogi zaboravljaju da se ranosrednjovjekovna Humska zemlja spominje prije zemljice Bosne u pismu pape Ivana X. 925. godine. O hercegovačkim posebitostima svjedočio je i Ali-paša Rizvanbegović, koji je neke svoje poteze objašnjavao uzrečicom "To je zato da nam ne smetaju bosanski šljivari".

Kulturne i duhovne prilike u donjoj Hercegovini uoči Hercegovačkog ustanka (str. 29.-38.). Autor je Stočanin prof. dr. **Miroslav Palameta**, profesor na sveučilištima u Mostaru i Splitu. Pisac govori o jednostavnom, mukotrpnom ali časnom životu hrvatskoga stanovništva u donjoj Hercegovini. Rijetki su bili školovani ljudi. Oni koji su pohodili škole postajali su svećenici, dio ih se znao vratiti i djelovati među svojim pukom.

Hrvatske nacionalno-integracijske ideologije i Istočno pitanje: Prilog poznavanju pogleda hrvatskog jugoslavizma i Ante Starčevića na događaje u Bosni i Hercegovini prije i za vrijeme krize 1875. – 1878. (str. 39.-54.). Autor dr. sc. **Zlatko Hasanbegović**, Zagreb. U međuvremenu od znanstvenog skupa u Ljubuškom doktorirao je 20. studenog 2009. na temu *Jugoslavenska muslimanska organizacija u političkom životu Kraljevine Jugoslavije 1929.-1941.* Autor je više knjiga i znanstvenih radova iz povijesti, zaposlen u Institutu za društvene znanosti dr. Ivo Pilar u Zagrebu, sa zvanjem znanstvenog asistenta. Živi u Zagrebu. Među zanimljivim recima dr. Hasanbegovića ističemo hrvatski jugoslavizam. On se organski naslanja na ilirske kulturno-nacionalne i političke koncepcije, a nakon 1848. djeluje kao vrlo utjecajna ideologija društvenih elita. Njegovi glavni ideolozi su biskup Josip Juraj Strossmayer i dr. Franjo Rački.

Velike sile i Hercegovačko-bosanski ustanak (str. 55.-71.). Autor je prof. dr. **Josip Vrandečić** iz Splita, izvanredni profesor Filozofskog fakulteta u Splitu, pročelnik odsjeka, predavač na katedri *Europska i svjetska povijest ranoga novog vijeka*. Nije nepoznato ako zaključimo da su europske velesile glede Balkana imale svoje vlastite interese. London je dodatno učvrstio svoju poziciju u Carigradu, Austro-Ugarska je našla kompromis s Rusijom tako što je Hercegovinu i Bosnu uključila pod svoj kišobran, a Rusiji je prepustila Bugarsku. Kratkih rukava na Balkanu ostale su Francuska i Italija, jer njemački kancelar Bismarck nije pokazivao interes za balkanske gudure.

II. Hercegovački ustanak i prilike uoči i tijekom ustanka

Životne (ne)prilike Hrvata u Hercegovini polovinom XIX. stoljeća i njihovo rješavanje (str. 75.-108.). Pisac dr. sc. fra **Andrija Nikić**, marni i

harni istraživač svekolike hercegovačke povijesti, sada djeluje u Franjevačkom samostanu Humac–Ljubuški. Već se iz sama naslova rada brata Andrije vidi da su među hrvatskim pučanstvom vladale neprilike u doba osmanske uprave Hercegovinom. Sultanove reforme nisu donijele velika poboljšanja za život i rad. O teškome položaju katoličke raje svjedoče brojne tužbalice i pozivi za pomoć koje su pisali hercegovački franjevci. Primjerice, fra Paškal Buconjić, koji kaže: “Tko bi želio opisati raznolikosti i težinu mnogostrukih nameta kojima su bili podložni kršćani u Hercegovini i Bosni trebao bi ispisati cijelu knjigu”.

Nekoliko dokumenata o don Ivanu Musiću i njegovu dolasku u Trebinjsku biskupiju (str. 109.-124.). Autor dr. sc. **Marijan Sivrić**, Dubrovnik, trenutačno u mirovini, radi u Arhivu Dubrovačke biskupije. Sivrićev članak donosi manje poznate dokumente – uglavnom pisma koja se odnose na don Ivana Musića, a koja su pisali biskup fra Anđeo Kraljević, don Lazar Lazarević, msgr. Ivan Zaffron i drugi. Don Ivan Musić bio je na velikim iskušenjima – kako obnašati svećeničku službu, ali i kako organizirati hercegovački ustanak.

Revolucionarna i borbena zbivanja u zapadnoj Hercegovini za vrijeme Hercegovačkog ustanka (1875.-1878.) (str. 125.-166.). Autor priloga je dr. sc. **Anđelko Mijatović**, Zagreb, sada živi u miru. Klasičan povijesni rad s obiljem činjenica i zaključaka. Pisac govori o ustanku u ljubuškom kraju i Bekiji, osmanskim represalijama, ali i o ustanku u livanjskom kraju. Veliku ulogu u ustanku odigrali su domoljubni hrvatski pojedinci u Dalmaciji, koji su idejno podržali ustanak, pribavljali oružje i osnivali odbore za pomoć.

Hercegovački ustanak (1875.-1878.) u kreševskim samostanskim ljetopisima (str. 167.-196.). Autor **Milo Jukić**, Kreševo, prof. hrvatskog jezika i književnosti, autor dviju knjiga i više radova iz etnologije i povijesti, inače tajnik Književne zaklade “Fra Grga Martić”. Živi u Kreševu. Kako su franjevački samostani bili u obvezi voditi ljetopise, tako je samostan u Kreševu kroz svoj zabilježio mnoge podatke o Hercegovačkome ustanku, životne prilike, gospodarsko stanje, ali i duhovne i kulturne ideje koje su strujale tim krajevima. Ljetopisci bilježe čak i promjene u odnosima na sultanovu dvoru, kao i mnoge spletke i zakulisne igre u bici oko trona.

Ustanak u Hercegovini 1875. i državna ideologija Crne Gore (str. 197.-216.). Autor doc. dr. sc. **Živko M. Andrijašević**, Nikšić, Crna Gora, profesor na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, na predmetima *Historija Crne Gore* i *Historija Balkana*. Autor niza knjiga i znanstvenih radova iz crnogorske povijesti. Najnovije djelo mu je “Studija Crnogorske crkve 1852.-1918.”

Andrijaševićev rad zanimljiv je zato što jasno opisuje državnu ideologiju Crne Gore i njezinih protagonista u odnosu na Hercegovački ustanak, ali i na Hercegovinu kao susjedno interesno područje. U početku je knjaz Nikola htio smiriti ustanike, ali u tome nije uspio. Kasnije je pozvao hercegovačke glavare i ustaničke vođe i preuzeo glavnu ulogu i počeo pomagati ustanike vojnički i logistički.

Uloga vojvode don Ivana Musića u ustanku hercegovačkih Hrvata (str. 217.-272.). Autor dr. sc. don **Ivica Puljić**, Neum. Doktorirao na temu "Hrvati katolici Donje Hercegovine i Istočna kriza – Hercegovački ustanak 1875.-1878.". Praktično otvorio novo poglavlje o vojvodi Musiću i Hercegovačkom ustanku. Župnik u Neumu, autor više knjiga i studija, uglavnom iz povijesti. Središnji i opsegom najveći rad u zborniku. Poznato je da se dr. Puljić odavno bavio temom ustanka i donjom Hercegovinom. I ovdje navodi obilje dokumenata i arhivalnih podataka, oslikavajući stanje i prilike u kojima je djelovao don Ivan Musić. Najvećim njegovim uspjehom smatra stvaranje Vojvodine donje Hercegovine, čiji je status bio dugo zanemaren u povijesti.

III. Odjeci i refleksije Hercegovačkog ustanka

Odjeci Hercegovačkog ustanka (1875.-1878.) u japanskom tisku (str. 275.-288.). Autori: magistrica **Miho Shimizu**, Osaka, Japan i **Milo Jukić**, Kreševo. Miho Shimizu, zahvaljujući razmjeni studenata, diplomirala je na Univerzitetu u Sarajevu južnoslavensku književnost, a potom, također u Sarajevu, magistrirala povijest, zanimljivo kod Milorada Ekmečića. Živi u Nagoyi u Japanu, piše znanstvene radove, bavi se ugostiteljstvom i vlasnica je restorana. U zbornik je stigla zahvaljujući poznaniku sa studija Mili Jukiću. Rad u zborniku dvojca Shimizu–Jukić pravo je osvježenje, ne toliko dubinom sadržaja koliko ekskluzivnošću teme. Tko bi očekivao da se o događajima u maloj Hercegovini čulo u dalekom carskom Japanu? Ali zahvaljujući japanskom književniku i novinaru Viscountu Suematsu Kenchou vijesti o ustanku doprle su i do japanskih čitatelja.

Oružje u Hercegovačkom ustanku (str. 289.-328.). Autor priloga je **Radoslav Dodig**, samostalan mislitelj i istraživač iz Ljubuškoga. Rad je bio pionirski – trebalo je zaroniti u temu o kojoj nije nitko izravno pisao. Stoga je listao dostupne kataloge oružja iz muzeja u Zagrebu, Beogradu, Sarajevu, Banjoj Luci, Livnu i Humcu, uspoređivao crteže i rijetke fotografije iz ustanka, te pokušao opisati koje hladno i vatreno oružje upotrebljavahu ustanici. Možda vrijedi istaknuti da su osmanski vojnici imali vrlo moderno oružje za to doba – engleske puške ostraguše, ali i

Kruppove brdske topove. Stoga su impresivni uspjesi ustanika, naoružanih mahom zastarjelim oružjem.

Stolac – Povijesne mijene i demografska gibanja (str. 329.-346.). Autor rada **Ivo Raguž**, profesor hrvatskog jezika i književnosti u stolačkoj Srednjoj školi. Zanimljivo, iako je profesor jezika, radio je diplomski rad upravo na temu hercegovačkoga ustanka. Autor dviju pjesničkih zbirka. Živi i radi u Stocu. Pisac je kroz više tabela i statističkih pokazatelja prikazao demografska kretanja u stolačkom kotaru. Izvori su mu bili crkveni shematizmi i kasniji austrougarski popisi pučanstva. Uočljiv je porast seoskoga stanovništva i zastoj gradskoga.

Prilog proučavanju sudbine vođa Hercegovačkog ustanka iz narodne predaje (str. 349.-374.). Autor **Stanislav Vukorep**, živi u Čapljini, zaposlen u Zavodu za zaštitu spomenika HNŽ-a u Mostaru na poslovima voditelja etnološke zbirke. Bavi se arheologijom i etnologijom. Kao arheolog amater ima značajna arheološka otkrića na lokalitetima Gradina i Prisjeka. Autor je više radova i knjiga, među kojima se posebice izdvaja djelo “Preživjeli svjedoče”, u kojem je skupio i obradio sudbine više od 4000 stradalih Hrvata istočne Hercegovine u Drugom svjetskom ratu. Stanislav Vukorep poodavno se bavi podrijetlom hercegovačkih rodova. U posljednjem članku u ovome Zborniku prikazao je sudbine uglednih ustaničkih vođa, okupljenih oko vojvode don Ivana Musića – zapovjednika Andrije Raiča, potkomandira Lazara Previšića, kapetana Đure Kriste Pećka, kapetana Lovre Maslaća, kapetana Nikole Putice, kapetana Šćepana Vujnovića, Stojana Raguža Nikolića, barjaktara Ivana Stojanovića Vukorepa i Franje Sušca.

Ukratko, zbornik radova *Uloga Hrvata u Hercegovačkome ustanku 1875.-1878.* dobro je sročeno i uređeno djelo. Kao takvo kvalitetan je doprinos jednoga isječka hercegovačke povijesti 19. st. Pohvalu zaslužuje nakladnik – Udruga “Vojvoda don Ivan Musić”, a posebice urednik Dušan Musa, koji je uložio velik trud i napor, ne samo u organizaciju simpozija već i u pripremu i tiskanje samoga Zbornika.

Radoslav Dodig